

MAGDA URBAŃSKA

Mediacje rówieśnicze – edukacja w kierunku pokojowego rozwiązywania konfliktów uczniowskich

Peer Mediations – Education Aimed at Amicable Solution of Conflicts Between Students

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Nauk o Rodzinie, Polska

Streszczenie

Szkoła to miejsce, w którym dochodzi do wielu nieporozumień, sporów i konfliktów między uczniami, często rozwiązywanych za pomocą agresji i przemocy fizycznej. Jednym z narzędzi, które może być przydatne w rozwiązywaniu tego typu problemów, są mediacje rówieśnicze. W ich trakcie bezstronny i neutralny mediator, którym jest odpowiednio przeszkolony uczeń, pomaga swoim szkolnym kolegom w wypracowaniu wzajemnie korzystnego porozumienia. Mediacje rówieśnicze stają się szansą na odejście od konfrontacyjnego stylu rozwiązywania konfliktów, opartego na rywalizacji i jednostronnej wygranej na rzecz dialogu i współdziałania obu stron w poszukiwaniu rozwiązania, w którym jest dwóch zwycięzców. Tego typu podejście do konfliktów to praktyczna lekcja rozwijania umiejętności komunikacyjnych i współpracy w grupie, bazująca na pomysłowości młodych ludzi w poszukiwaniu sposobów rozwiązania sporu bez użycia przemocy. Uczy odpowiedzialności za własne postępowanie oraz kształtuje postawę szacunku wobec drugiego człowieka i otwartości na jego potrzeby.

Słowa kluczowe: konflikt, szkoła, mediacje, mediacje rówieśnicze

Abstract

A school is a place where a lot of misunderstandings, disputes and conflicts occur between students, that are often solved with aggression and physical violence. One of the tools that may be of help in solving of problems of that type is peer mediation. During such a mediation, an impartial and neutral mediator, being a properly trained student, helps his school friends to reach a mutually beneficial agreement. Peer mediation becomes a chance to quit solving problems in a controversial way based on competition and only one party winning, and replacing it with a dialogue and cooperation of both parties searching for a solution being a win-win situation. Such an approach to solving conflicts is a practical training in communicative skills and group cooperation, based on creativeness of young people looking for peaceful problem solving. They learn to take responsibility for what they do. With that approach they show respect for another man and are open to his needs. The cooperation and dialogue oriented education started at school is at the same time a chance to solve also out-of-school conflicts constructively.

Keywords: conflict, school, mediation, peer mediation

Wstęp

Spory i konflikty to częste doświadczenie każdego człowieka. Towarzyszą nam w życiu rodzinnym, zawodowym i towarzyskim. Pojawiają się także w środowisku szkolnym, czyniąc uczniów przeciwnikami w sporze, nierzadko dewastując relacje rówieśnicze i pogarszając klimat szkoły. Uczniowie często rozwiązują je za pomocą agresji i przemocy fizycznej. Jednym z narzędzi, które umożliwia rozwiązywanie konfliktów bez użycia przemocy są mediacje szkolne, w tym ich szczególnie rodzaj – mediacje rówieśnicze, prowadzone przez mediatora-ucznia.

Mediacje pomagają konstruktywnie rozwiązać spór, opierając się na dialogu ukierunkowanym na wypracowanie porozumienia, które będzie korzystne dla wszystkich osób zaangażowanych w konflikt. Wykorzystanie mediacji jako sposobu rozwiązywania konfliktów uczniowskich niesie ze sobą także korzyści o charakterze wychowawczym. Wynika to niejako wprost z koncepcji sprawiedliwości naprawczej, będącej podstawą podejścia mediacyjnego i akcentującej nadrzędność naprawy nad karą (Tabernacka, 2009, s. 89). Waleń wychowawczy jako element edukacji rówieśniczej i wzór do naśladowania mają także działania uczniów-mediatorów (Leszczyńska, 2011, s. 40–41). W wymiarze profilaktycznym mediacja sprzyja zapobieganiu występowaniu zachowań dysfunkcyjnych młodzieży oraz przyczynia się do kształtowania postawy odpowiedzialności za własne czyny (Wojtanowicz, 2016, s. 146). W tym kontekście szczególnie ważna staje się umiejętność rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy.

Konflikty i ich rozwiązywanie z udziałem ucznia-mediatora

Szkoła to miejsce, które nie jest wolne od konfliktów uczniowskich. Wiąże się one zawsze z pewnego rodzaju niezgodnością. W definicji Bouldinga konflikt jest formą współzawodnictwa między ludźmi lub grupami ludzi. Można o nim mówić, gdy co najmniej dwie zależne od siebie osoby spierają się o ograniczone zasoby lub o realizację interesów, które są lub wydają się być niemożliwe do pogodzenia (za: Cybulko, 2014, s. 80). W konflikt wpisują się takie pojęcia, jak: zderzenie, różnice, ograniczenie, zależność, dominacja, wewnętrzne napięcie i subiektywizm (Nordhelle, 2010, s. 19–25). W przypadku sporów uczniowskich często są to konflikty klasowe, których podłożem mogą być np. napięcia na tle różnic majątkowych rodziców, konkurencja o lepsze stopnie, podziały towarzyskie według różnych kryteriów, zazdrość. Konflikty mogą wynikać także z powodów zupełnie błahych (Podsiadło, 2013, s. 162–163).

Konflikty mogą być rozwiązywane na wiele sposobów. Najczęściej wskazywane jest podejście opierające się na unikaniu konfliktu, przystosowaniu się, rywalizacji, kompromisie oraz współpracy (Adler, Rosenfeld, Proctor II, 2016, s. 374–379; Cybulko, 2014, s. 92–94). Za najbardziej skuteczny i konstruktywny sposób rozwiązywania konfliktów uważana jest współpraca. Zaletą wypracowanego w ten sposób porozumienia jest długofalowy rezultat, niepogorszona relacja stron, a także wzmocnienie pozytywnej postawy wobec konfliktów i ich

rozwiązywania (Cybulko, 2014, s. 94). Współpraca umożliwia wypracowanie takiego sposobu rozwiązania problemu, który uwzględnia potrzeby obu stron konfliktu i powoduje, że obie strony są wygrane (Adler, Rosenfeld, Proctor II, 2016, s. 379). Współpraca pozwala na przemianę dotychczasowych przeciwników we współpracowników, poszukujących wzajemnie satysfakcjonującego rozwiązania sporu (Nordhelle, 2010, s. 110).

Współpraca może być także wykorzystywana do rozwiązywania konfliktów szkolnych. Wpisuje się ona w tzw. podejście humanistyczne, nastawione na zrozumienie, kontakt i porozumienie z drugą stroną (Gasik, 2017, s. 1–2). To sposób rozwiązywania konfliktów w szkole, dzięki któremu zaspokojone zostają potrzeby obu stron i w którym nie ma przegranych (Olearczyk, 2009, s. 109). Jedną z metod rozwiązywania konfliktów szkolnych opierających się na współpracy i dialogu są mediacje (Gasik, 2017, s. 5, 11). Definiowane są one jako dobrowolne i poufne porozumiewanie się dwóch lub więcej stron, które znajdują się w konflikcie, w obecności bezstronnego i neutralnego mediatora. Celem mediacji jest zawarcie satysfakcjonującej obie strony ugody (Waluk, 2006, s. 73).

Jednym z rodzajów mediacji prowadzonych w środowisku oświatowym są mediacje rówieśnicze. To dobrowolne i poufne poszukiwanie rozwiązania problemów zwaśnionych uczniów w obecności bezstronnych i neutralnych mediatorów-uczniów, którzy posiadają odpowiednie przygotowanie do tego zadania (Rzecznik Praw Dziecka, 2017). Istotą mediacji rówieśniczych jest zrozumienie i rozwiązywanie konfliktów przez uczniów będących w tej samej grupie wiekowej (Leszczyńska, 2011, s. 41). Mediatorem może być uczeń, który ma więcej niż 13 lat, posiada autorytet wśród swoich kolegów oraz cechy dobrego mediatora, musi być także przeszkolony w zakresie technik mediacyjnych (Wojtkowiak, Potaczała-Perz, 2014, s. 138).

Mediacja prowadzona przez mediatorów rówieśniczych może być pomocna w rozwiązywaniu takich problemów z udziałem uczniów, jak: poniżanie, wyśmiewanie, przezywanie, bójki, drobne kradzieże, niszczenie przedmiotów szkolnych lub należących do kolegów, a także naruszanie nietykalności osobistej: uderzenie w twarz, kopanie, poszturchiwanie, popychanie (Raszewska-Skałecka, Szczepkowska, 2012, s. 186–187). Mediacje mogą być także stosowane w sytuacji obrażania członków rodziny rówieśników, występowania form molestowania seksualnego, np. wyśmiewania wyglądu, obraźliwych napisów bądź filmowania i rozpowszechniania nagrań w internecie, a także w sytuacji odrzucenia przez grupę oraz kłótni i nieporozumień rówieśniczych (Wojtanowicz, 2016, s. 154). Mediacja może zostać ponadto wykorzystana, gdy wobec jednego lub kilku uczniów grupa innych uczniów stosuje prześladowanie, tzw. mobbing (Podsiadło, 2013, s. 164). Nie wszystkie konflikty rówieśnicze nadają się jednak do mediacji. Nie są one stosowane w trudnych konfliktach, sprawach związanych ze złamaniem prawa oraz w sytuacjach, gdy istnieje duża nierównowaga sił (Raszewska-Skałecka, Szczepkowska, 2012, s. 194).

Dzięki rozmowie z udziałem mediatora uczniowie uczą się wyrażenia swoich potrzeb i oczekiwań bez użycia przemocy. Umożliwia to m.in. sposób komunikacji zwany „Porozumieniem bez przemocy”, bazujący na kontakcie opartym na współodczuwaniu. Jego komponentami są: 1) obserwacja bez wartościowania, czyli przedstawienie faktów bez ich oceniania; 2) nazwanie uczuć, jakie wyzwała w jednostce zachowanie drugiej osoby; 3) uświadomienie sobie i nazwanie potrzeb; 4) wyrażenie konkretnej prośby wobec drugiej osoby (Rosenberg, 2016, s. 12, 16–20). Model „Porozumienia bez przemocy” wyraża się w schemacie słownym: „Kiedy słyszę, widzę... (obserwacja), czuję się... (uczucie), ponieważ potrzebuję... (potrzeba), chciałbym... (prośba, życzenie)” (Larsson, 2009, s. 69). Ten sposób porozumiewania uczy, że konflikty można rozwiązywać bez użycia przemocy, wykorzystując do tego dialog i współdziałanie na rzecz znalezienia korzystnego dla obu stron rozwiązania.

Pozytywnie rozwiązany konflikt ma bowiem wiele zalet, m.in. poprawia funkcjonowanie jednostki i grupy oraz zwiększa satysfakcję z wzajemnych kontaktów. Rozwijają także kreatywność i pomysłowość oraz pozwala na wyrażenie własnych potrzeb i interesów. Umożliwia ponadto budowanie zaufania i bezpieczeństwa (Cybulko, 2014, s. 95). Szansę na otrzymanie podobnych rezultatów dają również mediacje rówieśnicze (Przybyła-Basista, 2017, s. 6–8; Leszczyńska, 2011, s. 41–43). Pozwalają one także na budowanie bezpiecznej i przyjaznej szkoły poprzez uczenie rozwiązywania konfliktów na drodze rozmowy, kompromisu i porozumienia, a także przyjęcia odpowiedzialności za wyrządzone drugiej osobie zło (Rękas, 2017). Zalety mediacji rówieśniczych wskazuje również Rzecznik Praw Dziecka (2017), wymieniając wśród nich kształcenie umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz naukę wzajemnego szacunku, twórczego myślenia i otwartości na inne poglądy.

Podsumowanie

Rozwiązywanie konfliktów z wykorzystaniem mediatora rówieśniczego to przykład twórczego podejścia do sporów uczniowskich. Opiera się na aktywnej postawie stron konfliktu, poszukujących na drodze dialogu i przy wsparciu mediatora-ucznia wzajemnie korzystnego porozumienia. Uczeń jako mediator pomaga swoim szkolnym kolegom w likwidacji barier komunikacyjnych, wspiera przy wyrażaniu potrzeb i oczekiwań oraz w poszukiwaniu wzajemnie satysfakcjonującego sposobu rozwiązania konfliktu. Efektywności mediacji prowadzonych przez młodych uczniów sprzyja charakterystyczna dla tego wieku otwartość i kreatywność (Czapski, 2014, s. 427). Rozwiązanie konfliktu za pomocą mediacji staje się tym samym praktyczną lekcją dla dzieci i młodzieży, że o wszystkich trudnych sytuacjach szkolnych można rozmawiać w atmosferze wzajemnego szacunku i zrozumienia, bez używania przemocy. Daje to nadzieję, że zapoczątkowana w szkole nauka rozwiązywania konfliktów na drodze współpracy i dialogu będzie kontynuowana także w dorosłym życiu.

Literatura

- Adler, R.B., Rosenfeld, L.B., Proctor II, R.F. (2016). *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*. Poznań: Rebis.
- Cybulko, A. (2014). Konflikt. W: E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka* (s. 79–96), Warszawa: Wolters Kluwer.
- Czapski, M. (2014). Mediacja w sporach akademickich, W: E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka* (s. 417–433). Warszawa: Wolters Kluwer.
- Gasik, H. (2017). *Metody rozwiązywania sytuacji konfliktowych w szkole*. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Pobrane z: <https://www.ore.edu.pl/541-ore/profilaktyka-agresji-i-przemocy-w-szkole/4645-rozwizywanie-konfliktow-w-szkole> (15.09.2017).
- Larsson, L. (2009). *Porozumienie bez przemocy w mediacjach. Jak być trzecią stroną w konflikcie*. Warszawa: Czarna Owca.
- Leszczyńska, E. (2011). Mediacje rówieśnicze jako forma rozwiązywania konfliktów w szkole i przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym uczniów. W: W. Heller (red.), *Czy polska szkoła ceni dobrą rozmowę? Komunikacja interpersonalna w edukacji* (s. 30–46), Poznań, Kalisz: Wyd. UAM.
- Leśniak, M. (2009). Wprowadzenie: mediacja w rozwiązywaniu konfliktów wieku adolescencji. W: M. Leśniak (red.), *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów wieku adolescencji* (s. 7–10), Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Nordhelle, G. (2010). *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*. Gdańsk: Fundacja Inicjatyw Społecznie Odpowiedzialnych.
- Olearczyk, T. (2009). Psychopedagogiczne aspekty sytuacji konfliktowych w okresie adolescencji. W: M. Leśniak (red.), *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów wieku adolescencji* (s. 97–111). Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Podsiadło, A. (2013). Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów szkolnych. W: A. Binsztok (red.), *Sztuka skutecznego prowadzenia mediacji i negocjacji. Zagadnienia psychologiczne i komunikacyjne* (s. 162–170). Wrocław: Marina.
- Przybyła-Basista, H. (2017). *Zastosowanie mediacji i negocjacji w profilaktyce przemocy i promocji współdziałania*. Pobrane z: <https://www.metis.pl/remository/Itemid,162/func,select/id,71/> (4.10.2017).
- Raszewska-Skałeczka, R., Szczepkowska, M. (2012). Mediacje w środowisku szkolnym na tle rozważań prawno-psychologicznych – skuteczność i ograniczenia mediacji rówieśniczych. W: M. Tabernacka, R. Raszewska-Skałeczka (red.), *Mediacje w społeczeństwie otwartym* (s. 174–196). Wrocław: Gaskor.
- Rękas, A. (2017). *Polskie doświadczenia w mediacjach rówieśniczych*. Pobrane z: <https://www.ore.edu.pl/materialy-do-pobrania/category/101-materiay-dot-projektu-edukacja-prawna-w-szkole%3Fdownload%3D3568:polskie-doswiadczenia-w-mediacjach-rowiesniczych-prezentacja-agnieszka-rekas-material-uzupelniajacy-do-poradnika-edukacja-prawna-w-szkole+&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl> (10.10.2017).
- Rosenberg, M.B. (2016). *Rozwiązywanie konfliktów poprzez porozumienie bez przemocy*. Warszawa: Czarna Owca.
- Rzecznik Praw Dziecka (2017). *RPD przygotowuje standardy mediacji szkolnej i rówieśniczej*. Pobrane z: <https://brpd.gov.pl/aktualnosci/rpd-przygotuje-standardy-mediacji-szkolnej-i-rowiesniczej> (15.09.2017).
- Tabernacka, M. (2009). *Negocjacje i mediacje w sferze publicznej*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Wałuk, J. (2006). Mediacja i sprawiedliwość naprawcza w Polsce. Doświadczenia Polskiego Centrum Mediacji. W: S.L. Stadniczeńko (red.), *Prawno-psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji* (s. 71–81). Opole: Wyd. UO.
- Wojtanowicz, K. (2016). Mediacje rówieśnicze jako metoda wychowania. *Studia Socialia Cracoviensia*, 2, 145–155.
- Wojtkowiak, M., Potaczała-Perz, K. (2014). Mediacja w profilaktyce szkolnej. *Resocjalizacja Polska*, 6, 135–150.